

TÜRKİYE'NİN GDO'YA DEĞİL, DOĞRU BİR TARIM POLİTİKASINA İHTİYACI VAR!

Ahmet ATALIK

*TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası
İstanbul Şubesi Başkanı*

Avrupa Birliği'nin (AB) 2001/18 EC Direktifi'nde, Genetiği Değiştirilmiş Organizma (GDO) "insan hariç olmak üzere, genetik materyali doğal yolla gerçekleşmeyecek şekilde değiştirilmiş organizma" olarak tanımlanır. Diğer bir ifadeyle GDO'yu, "kendi türü dışındaki bir canlıdan gen aktararak bazı özellikleri değiştirilen bitki, hayvan ya da mikroorganizma" olarak tanımlayabiliriz. Günümüzde yaygın olarak bitkilerin genleriyle oynanmakta ve toprak bakterilerinden aktarılan genlerle bu bitkiler haşerelerden zarar görmesin diye zehir salgılayan bir şekle dönüştürülmekte ya da o bitkiyle birlikte yabancı otlara karşı kullanılması için verilen tarım ilacına karşı dirençleri artırılmaktadır.

GDO'lar dünyadaki açlığı bitirmek ve tarım ilacını önlemek gibi kimsenin itiraz etmeyeceği amaçlarla piyasaya sürülmüşlerdir. Ancak, geçen süreçte GDO'lu olmayan ürünlere göre daha düşük verime sahip oldukları ve tarım ilacı kullanımının düşmesi bir yana daha da artırdıkları ortaya çıkmıştır. GDO'lu tohumların foyalarının ortaya çıkmaya başlaması üzerine bu tohumları üreten biyoteknoloji şirketleri tohumlarının bağımsız bilim insanlarıncı incelenmesine engel koymuşlardır (Gen aktarımı işlemi laboratuvarlarda ileri teknoloji kullanılarak gerçekleşmekte, bu nedenle bu ürünler ileri teknoloji ürünü kabul edilerek patenti alınmakta ve tohumlar lisans anlaşması ile satılmaktadır).

İnsanların tüketimine sunulan ilk GDO'lu ürün olan Flavr Savr domates, 1994 yılında ABD kökenli şirket Calgene tarafından üretilmiştir. Ancak tüketici tarafından tercih edilmemesi nedeniyle şirket iflas etmiş, ürün pazardan çekilmiştir. Günümüzde yonca, kanola, pamuk, keten, mercimek, mısır, kavun, erik, patates, pirinç, soya, şeker pancarı, ayçiçeği, tütün, domates ve buğday başta olmak üzere pek çok tarım ürününün genetiği değiştirilmiş olup, ekim alanı büyüklüğü ve dünya ticaretine konu olması açısından mısır, soya, pamuk ve kanola öne çıkmaktadır. GDO'ların ekim ve ticaretinin yaygınlaşmaya başladığı 1996 yılından günümüze ekim alanları 134 milyon hektara ulaşmıştır. GDO'ların ulaştığı bu ekim alanı dünya tarım alanlarının yüzde

2,7'si kadardır. Bu oran özellikle önemlidir, çünkü GDO'ları büyük bir başarı olarak gösterip ülkemizin treni kaçırdığından bahseden bir takım bilim insanı mevcuttur. GDO'lar madem bu kadar başarılıysa, 14 yıl gibi uzun sayılabilecek bir süreçte neden bu kadar düşük sınırlı bir alanda ekildiğinin, okurlarımız tarafından mantık süzgecinden geçirilmesi gerekir.

Ülkemize GDO'ların girdiğini, ilk olarak TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası (ZMO) 1998 yılında kamuoyu gündemine getirmiştir. Ancak, bu bilgi paylaşımını değerlendirip araştırmak ve tedbir almak yerine Tarım ve Köyişleri Bakanlığı "nereden biliyorlar efendim, siyasi ve ideolojik konuşuyorlar" söylemi ile inkar etme yolunu seçmiştir. Ta ki, 2003 yılında Arjantin'den soya yükleyen bir gemi Greenpeace aktivistlerince Brezilya önlerinde durdurulup ürün analiz edilinceye kadar. Zira, GDO'lu çıkan o ürünü taşıyan gemi durdurulmasaydı, ürününü Mersin limanımıza boşaltacaktı. İşte o tarihten sonra ülkemize GDO girdiği artık inkar edilemedi.

Arkasında çokuluslu biyoteknoloji şirketlerinin yer aldığı GDO gibi çok önemli bir konuda sadece bir meslek odası olarak mücadele etmenin belirgin bir başarı sağlayamayacağı bilincinden hareketle 2004 yılında kurulan GDO'ya Hayır Platformu'nun içerisinde birçok meslek örgütü, dernek ve aktivist ile birlikte mücadelesini aktif bir şekilde sürdürmeye başladı.

Uzun yıllardır hazırlanmakta olan Biyogüvenlik Yasa Taslağı'nın 2005 yılı başlarında TBMM gündemine gelmesiyle birlikte GDO'ya Hayır Platformu da çalışmalarını hızlandırdı ve 16 ilde sergilediği canavar domates balonu ile birlikte GDO'ların zararları ve yarattığı bağımlılıkla ilgili broşürler dağıttı, pek çok ilde panel-konferans-söyleşiler düzenledi ve topladığı yaklaşık 100 bin imzayı Şubat 2005'te Meclis Dilekçe Komisyonu'na sundu. Bu toplantıda Komisyon Başkanına GDO'ların çevreye ve insan sağlığına zararları ile tarımsal üretimde oluşturacağı bağımlılık konularında bilgiler verildi. Takip eden süreç içerisinde Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu üyeleri ile Meclis çatısı altında bulunan ziraat-gıda mühendisleri ile veteriner hekimlere ZMO Konferans Salonu'nda GDO'ya Hayır Platformu bileşenleri tarafından iki kez bilgilendirme sunumu yapıldı. Meclis Dilekçe Komisyonu Başkanı 2006 yılı başında basına yaptığı

"GDO'ların çok önemli bir konu olduğu, aceleyle getirilmemesi gerektiği" açıklamasıyla Taslağı Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na gönderdi.

Taslak, "31.12.2008 tarihine kadar içerisinde insan tedavisinde kullanılan antibiyotik direnç geni bulunan GDO'lu ürünler ithal edilecektir" gibi abes tabirler (bu ürünleri tüketen insanların antibiyotik direnci artacak ve antibiyotik tedavisine yeterli tepkiyi veremeyecekleri anlamına gelmektedir) içeriyordu. GDO'ya Hayır Platformu, ZMO ve konuyla ilgili diğer örgütlerin de görüşü alınarak, kamuoyunu korur bir şekilde yeniden düzenlenip gündeme gelmesi beklenirken, yasası çıkmadan 26.10.2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan "Gıda ve Yem Amaçlı Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar ve Ürünlerinin İthalatı, İşlenmesi, İhracatı, Kontrol ve Denetimine Dair Yönetmelik" yürürlüğe girdi. Yönetmelikler yasalarla çerçevesi çizilmiş bir konunun detaylarını ve nasıl uygulanacağını belirtir detaylar olmasına karşın, GDO konusunda yasa çıkmadan garip bir şekilde yönetmeliği çıkıyordu.

GDO Yönetmeliğinin çıkması, çok şiddetli tartışmaları da beraberinde getirdi. Öncelikle yönetmeliğin "Dayanak" maddesinde sayılan beş yasadan hiçbiri GDO'larla ilgili değildi, ayrıca ikisi daha GDO'lar yeryüzünde yokken çıkarılmış yasalardı. Esas dayanağı teşkil edecek Biyogüvenlik Yasası çıkarılmamıştı, yönetmelik dayanağıydı.

AB mevzuatı ile uyumlu olduğu belirtilen yönetmelik, esas olarak birçok uyumsuzluklar taşıyordu. Örneğin, 5. maddesinin 8. fıkrasında "Gıda ve yemin yüzde 0,5'ten fazla izin verilmeyen GDO içermesi halinde ithalatına, işlenmesine, nakline, dağıtımına ve satışına izin verilmez" hükmü yer almakla birlikte, bu uygulamaya AB'de 2007 yılında son verilmişti. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı böylesine hassas bir konuyu işte bu denli eksik bir şekilde izliyordu. Üstelik GDO'ya Hayır Platformu bileşenleri ve ZMO gibi konunun uzmanı hiçbir kurumun görüşünü almayarak bu yönetmeliği hazırlamıştı! Gıda ve yemlerde yüzde 0,9 oranının üzerinde GDO içeren ürünler GDO'lu kabul edilecekti ve işin garibi ürettiği gıdada GDO kullanmayanların ürünlerine "GDO'suzdur" yazmalarını ve bebek-çocuk gıdalarında GDO kullanımını yasaklıyordu.

İşte tartışmaların en yoğunlaştığı bölümlerden biri bu olmuştu. GDO'suz üretim yapanın bunu GDO tüketmek istemeyenlere duyurmasının engellenmesi, halkın değil biyoteknoloji şirketlerinin yararına olan bir durumdu. Hamile anneler yüzde 0,9 oranının üzerindeki gıdaların GDO'lu olduğunu bileceklerdi, ama yüzde 0,8 ve aşağısında GDO içeren gıdaları bilemeyecekler ve GDO'yu tüketeceklerdi. Bakanlık, hadi bebeklerin GDO tüketimini yasakladı, ama bu hamile annenin etiketinde yer almayan ve bilmeden tükettiği GDO'dan karnındaki

bebeği maalesef koruyamayacaktı. Bebekler ve çocuklar için zararlı olabileceği düşünülen GDO'lar ana baba için zararlı olmayacak mıydı? Bu sorular cevapsız kaldı.

Yönetmeliğin şiddetle tartışılan bir diğer konusu ise GDO'ların ülkemize sokulma izni üzerine olmuştu. GDO yönetmeliği çıkana kadar GDO ile ilgili herhangi bir mevzuat bulunmadığından, GDO'lar ülkemize hiçbir denetime, sorguya ve suale muhatap olmadan giriyordu. Bakanlık yetkilileri, Müsteşar ve Bakan bu yönetmelik ile birlikte artık ülkemize tek bir GDO'nun giremeyeceğini önemle vurguladılar. Meclis Tarım, Orman, Köyişleri Komisyonu Başkanı işi daha da ileri götürerek, "bundan böyle ülkemize bir gram GDO girmesi halinde görevinden istifa edeceğini" bile söyledi. Bizler gireceğini söyledikçe, bizleri yönetmeliği anlamamakla-okumamakla suçladılar ve yönetmeliğin 11. maddesinin "c" fıkrasını anlayana kadar okumamızı tavsiye ettiler. Üşenmediler TV yayınlarında yüzümüze de okudular "Yapılan analiz sonucunda GDO'lu olduğu tespit edilen ürünün ülkeye girişine izin verilmez." Bu cümleye bakınca bizler sanki birazcık yalancı gibi gözükmüyor değiliz hani! Ancak, 11. Maddede iki tane bent ve bu bentlerin her ikisinin de birer "c" fıkrası vardı. Sayın yetkililerin okudukları "c" fıkrasının bendi "GDO riski taşıyan ancak, GDO'suz olduğu taahhüt edilen ürünlerin ithalatında aşağıdaki esaslar uygulanır" diyordu. Özetle "yalan konuşursan", yalan beyandan dolayı GDO'yu ülkeye sokamıyordun. Bu kısmı halka asla okunmadı. Oysa birinci bent "ürünüm GDO'lu diyenlerin" ürünlerini ülkeye nasıl sokacaklarını tarif ediyordu.

Yönetmeliğin güzel sayılabilecek yanlarından biri ise insan ve hayvan tedavisinde kullanılan antibiyotik direnç genleri içeren GDO'ların ülkemize girişine izin verilmeyecek olmasıydı.

Yönetmeliğin uygulamaya konmasının üzerinde daha bir ay geçmeden 20.11.2009 tarihinde değişiklik yapılmış ve yönetmeliğe göre oluşturulacak uzmanlar listesinden, yoğun itiraz gelmesi üzerine Tarım ve Köyişleri Bakanlığı birimleri çıkarılmıştır. GDO'suz yazma yaşı, gıda ve yemin yüzde 0,9'un üzerinde GDO

içermesi halinde GDO'lu yazılacağı, gıda ve yemde GDO'nun yüzde 0,5'in altında olması durumunda getirilen serbestlik hükümleri kaldırılmıştır. Diğer önemli bir değişiklik ise yönetmeliğe geçici bir madde eklenmesi olmuştur. Bununla 26.10.2009 tarihinden önce kontrol belgesi alınmış ürünlerin ithalatında, bu ürünlerin AB'nin kabul ettiği kriterlere uygun olması koşulu ile yönetmeliğin "İzin Koşulları", "Başvuru" ve "İthalat" madde hükümlerinin 01.03.2010 tarihinden itibaren uygulanacağı hükmü getirilmiştir.

Bir vatandaş ile bir derneğin GDO yönetmeliğine Danıştay nezdinde açtıkları dava sonucu Danıştay, yasa çıkmadan yönetmeliğin çıkarılmasının yasama yetkisinin devri anlamına geldiğini belirtmiş, yönetmeliğin "İthalat" ve "Yürürlük" maddelerini durdurmuştur. Yürürlük maddesinin durdurulması, yönetmeliğin tamamıyla devre dışı kalarak, sonraki süreçte GDO'ların yine eskiden olduğu gibi ülkemize serbestçe girmesi anlamına geliyordu. Ancak Bakanlığın yaptığı itirazı haklı bulan Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, Danıştay'ın yürütmeyi durdurma kararını kaldırmış, yönetmelik tekrar yürürlüğe girmiştir.

GDO yönetmeliğinde 20.01.2010 tarihinde tekrar değişikliğe gidilmiştir. Yönetmeliğe 20.11.2009 tarihinde yapılan değişiklikle eklenen "geçici 1. madde" yürürlükten kaldırılmış, aynı yönetmeliğe eklenen "geçici 2. madde" ile geçici 1. maddedeki tarih 26.10.2009'dan 20.01.2010'a çekilmiş ve ayrıca "İzin Koşulları", "Başvuru", "İthalat" madde hükümlerinin yanında "Genel Hükümler" maddesinin de 01.03.2010 tarihinden itibaren uygulanacağı hükmü bağlanmıştır. Bilgi edinme hakkı çerçevesinde yapılan başvuruya verdiği cevapta Bakanlık, ithal edilen mısır miktarının 4 kat, soya miktarının ise 18 kat arttığını bildirmiştir.

Yönetmelikteki üçüncü değişiklik ise 28.04.2010 tarihinde yapılmıştır. Yönetmeliğin insan ve hayvan tedavisinde kullanılan antibiyotiklere karşı direnç genleri içeren GDO'ların ithalatına getirdiği yasak bu değişiklikle kaldırılmıştır. Ayrıca, yönetmelikte GDO'ların iznine esas değerlendirme yapacak bilimsel komitenin değerlendirmelerini AB'de tüketime uygun olduğuna dair onaylanmış genler üzerinden yapacağı hükme bağlanmıştır.

Söz konusu mevzuat ve Bakanlığın 06.05.2010 tarihli sayısı ile birimlerine gönderdiği "GDO Yönetmeliği Uygulama Talimatı" hükümleri doğrultusunda görev davet edilen bilimsel komite çalışmaya başladı ve pamuk, kanola, soya, mısır, şeker pancarı, patates gibi tarım ürünlerine gıda ve yem amaçlı, maya ve bakteri biyokütlesine ise yem katkı maddesi olarak kullanılmak üzere 32 çeşit GDO'ya ülkemize giriş izni verildi. Bu izinleri verirken de "... yem ve gıda olarak kullanıldığında herhangi bir risk oluşturmayacağı kanısına varılmıştır" (ne riski oluşturmayacak belli

değil) ya da "... olarak kullanıldığında, mevcut bilgiler ışığında insan ve hayvan sağlığı açısından istenmeyen bir etki oluşturmayacağı beklenmektedir" gibi bilimsel olmayan temelde kararlar açıklamıştır. Kendisi herhangi bir araştırma yapmamış Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi'ni (EFSA) örnek almıştır. EFSA da kendisi bir gözlem ve deneme yapmamakta, biyoteknoloji şirketlerinin kendine sunduğu çalışmaları okuyarak kabul etmektedir. EFSA, kendine sunulan çalışmalarda GDO'lu mısır-soyayla beslenen farelerin böbreklerinde görülen küçülmeyi, kan değeri farklılıklarını, karaciğer büyümesini, karaciğer iltihabını, kalp kası hasarını, prostat iltihabını, pankreas küçülmesini, pankreas iltihabını biyolojik açıdan anlamsız, laboratuvar hatası, bilimsel açıdan önemsiz bulmaktadır. Gerek EFSA'nın gerekse bizim bilimsel komitemizin kararları dilek ve temennilerden öte bir karar değildir.

Tarım ve Köyşleri Bakanlığı'nın "Bundan sonra GDO girsin de görelim", AKP milletvekilinin "Bir gram GDO girmesi halinde görevimi bırakırım" söylem ve iddialarına karşı ne yazık ki yine biz haklı çıktık ve GDO'lar eskiden kontrolsüz bir şekilde girerken artık kontrollü ve denetim altında yine girmeye devam ediyor. Keşke haklı çıkmasaydık ve bu ülkeye tek bir GDO girmeseydi!

Asıl çıkması beklenen Biyogüvenlik Yasası 26.03.2010 tarihinde çıkmıştır, ancak yürürlüğe gireceği tarih 26.09.2010 olarak belirlenmiştir. Bir önceki GDO yönetmeliğini kaldıran Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar ve Ürünlerine Dair Yönetmelik ile Biyogüvenlik Kurulu ve Komitelerin Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik 13.08.2010 tarihinde çıkarılmış ancak onların da yürürlükleri 26.09.2010 tarihine bırakılmıştır. Çalışma usul ve esasları belirsiz bilimsel komiteler GDO'lara son derece seri bir şekilde belirlenen tarihten önce izin vermişlerdir. Önceki mevzuatta da Biyogüvenlik Kurulu adı geçmesine karşın çalışma usul ve esasları tam olarak belli olmadığından oluşturulmamış, onun görevini alelacele Tarım ve Köyşleri Bakanlığı yapar olmuştur.

Aralarında ZMO'nun da bulunduğu GDO'ya Hayır Platformu'nun kimi bileşenleri ülkemize GDO girişine izin veren GDO Yönetmeliği Uygulama Talimatı ile Bilimsel Komite kararlarına 11.09.2010 günü 4 adet dava açmıştır. Bu davaların kazanıldığı gün ülkemize GDO girişi tamamıyla durdurulacaktır.

Gerek ZMO gerekse bileşeni olduğu GDO'ya Hayır Platformu mücadelesine insan, hayvan ve çevre sağlığı açısından son derece zararlı olan GDO'ları ülkemizden kovana dek mücadelesini sürdürecektir. Türkiye'nin ihtiyacı olan tek şey GDO değil, coğrafyasında son derece rahat yetiştirebileceği tarım ürünleri için doğru bir tarım politikası uygulanmasıdır. Ülkemizin GDO'ya ihtiyacı yoktur!